

Ceo proces odobravanja i usvajanja NERP-a u Srbiji obeležen je nedostatkom transparentnosti i sa nekoliko kontradiktornosti. Bilo je potrebno da Sekretarijat Energetske zajednice pokrene postupak protiv Srbije da bi zemlja konačno usvojila dokument, pet godina nakon što je prvi put napisan.

U februaru 2020. godine, Ministarstvo životne sredine konačno je usvojilo NERP, ali je srpska nevladina organizacija Regulatorni institut za životnu sredinu i obnovljive izvore (RERI) upozorila da plan nije odobren u jednom od zakonski propisanih formata, kao što je Odluka ili Uredba, znači da može biti neizvršiv zbog nedostatka pravnog okvira koji uređuje takve dokumente.

Kao dodatak kašnjenju u usvajanju, novi dokument takođe pominje kašnjenja u sprovođenje mera za smanjenje emisije oksida sumpora (za jedinice TE Nikola Tesla A3 i A4-A6), od 2020. do 2022. odnosno 2021. godine. Odluku o odlaganju ovih retrofita jednostrano je donelo Ministarstvo životne sredine. Zbog toga NERP više ne odgovara verziji koju je Sekretarijat Energetske zajednice odobrio 2017. godine.

U januaru 2021. RERI je pokrenuo sudski postupak protiv Elektroprivrede Elektroprivrede Srbije (EPS), zbog izlaganja građana Srbije i EU otrovnim gasovima šestostruko iznad zakonske granice, kršeći kako nacionalno tako i međunarodno pravo. Žalba se zasnivala na emisijama SO₂ u 2018. i 2019. godini, koje su bile šest puta iznad nacionalne granice.

Usklađenost sa plafonima NERP-a u 2020.

Emisije iz termoelektrana na ugalj u Srbiji daleko su premašile gornje granice iz 2020. godine utvrđene u NERP-u. Kršenje je čak veće nego u prethodne dve godine, jer su se pojedine emisije jedinica povećale u odnosu na 2019. i 2018. godinu.

Najveći problem ostaju emisije SO₂, koje su bile 6,1 puta veće od državnog plafona, i znatno veće nego u 2019., kada su bile 5,6 puta veće. U apsolutnim brojkama, emisija SO₂ iz 14 jedinica na ugalj uključenih u NERP iznosila je 333.602,29 tona, dok je gornja granica u NERP-u za 2020. za 18 velikih postrojenja za sagorevanje postavljena na najviše 54.575,33 tone. Ovo je značajno povećanje sa 305.306,90 tona u 2019. Na nivou postrojenja, najveći emiteri su bili Kostolac B, čije su emisije SO₂ 1,74 puta premašile nacionalnu gornju granicu za 2020., sa 95.096,75 tona, a odmah iza njih su Nikola Tesla B1 i B2, koji su emitovali 85.765,9 tona.

Kostolac B1 i B2 su u opasnosti da postanu neuspešna investicija u kontrolu zagađenja, pošto je elektrana prošla proces sanacije, a u 2017. godini je navodno završena i puštena u rad oprema za odsumporavanje od strane China Machinery Engineering Corporation. Kostolac B je jedina elektrana u Srbiji koja je instalirala opremu za odsumporavanje dimnih gasova (FGD), a ipak je probila svoj pojedinačni plafon SO₂ za 2020. dat u NERP-u gotov 12

puta! Probijanje za prethodnu godinu iznosilo je blizu 10 puta, što je ogromno povećanje s obzirom na to da je elektrana radila samo oko 100 sati više nego u 2019. godini.

Kostolac B je stoga najveći zagađivač sumpor-dioksidom u zemlji, kako u pogledu probijanja individualnog plafona, tako i ukupne količine zagađenja.

Značajno kontinuirano povećanje količine SO₂ koje se godišnje emituje može se videti i u elektrani Nikola Tesla A. Jedinice A1-A3 emitovale su 43.342,36 tona u 2020. godini, u poređenju sa 35.680,9 u 2018. i 36.471,5 u 2019. godini, dok su jedinice A4-A6 emitovale 25 odsto više u 2020. godini nego u 2018. kada je LCPD stupila na snagu. Broj radnih sati je tokom tri godine imao male varijacije. Jedinice Nikole Tesle A1-A3 i A4-A6 više od pet puta su probile svoje pojedinačne plafone, a zajedno su emitovale dvostruko više od nacionalnog plafona za 2020.

Emisije prašine su unutar nacionalne granice; međutim, jedinice A1-A3 Nikola Tesla probile su svoj individualni plafon skoro dva puta, ispuštajući 1.984,10 tona, u poređenju sa plafonom od 1.031,79.

Kostolac B je emitovao 69 tona iznad sopstvenog plafona, a Kostolac A 18 tona, ali su emisije prašine u drugim jedinicama bile znatno niže od njihovih pojedinačnih plafona, što je Srbiji omogućilo da se pridržava plafona na nacionalnom nivou.

Emisije azot oksida (NO_x) u Srbiji u 2020. iznosile su 76 odsto gornje granice postavljen u NERP-u, iako je Kostolac A2 emitovao 47 tona iznad svog plafona. Iako su trenutne emisije usklađene sa gornjom granicom, ona će nastaviti da se smanjuje iz godine u godinu, a ako se odmah ne razmotre mere za smanjenje NO_x, može se očekivati kršenja emisija NO_x već 2022. godine.

Procenjuje se da je u 2020. godini bilo 847 kardiovaskularnih bolničkih prijema zbog emisije PM_{2,5} iz NERP elektrana na ugalj, što je koštalo ne samo Srbiju već i druge zemlje ukupno 1,12 miliona evra.

Procenjuje se da su zdravstveni uticaji uključivali 42.752 dana sa simptomima astme kod astmatične dece zbog PM₁₀ i 4.077 slučajeva bronhitisa kod dece zbog istog zagađivača. Postrojenja su povezana sa preko 3,3 miliona dana sa ograničenim aktivnostima i izgubljenih dana – što je ekonomije Srbije i drugih zemalja koštalo ukupno 135,8 miliona evra u 2020. Dve hiljade trista dvadeset šest smrtnih slučajeva usled svih prekoračenja zagađivača koštalo je skoro skoro 5 milijardi evra, a incidencije bronhitisa kod odraslih koštale su 59,7 miliona evra u 2020.

Tekuće investicije

Srpska energetska kompanija EPS obezbedila je finansiranje za potpuni remont Kostolac B1 i B2 u decembru 2011. Vlada Srbije uzela je kredit od 293 miliona dolara u ime EPS-a od

kineske Exim banke za opremanje dva bloka tehnologijom odsumporavanja dimnih gasova koja su trebala omogućiti usklađivanje emisije SO₂ sa Direktivom o velikim postrojenjima za sagorevanje do stupanja na snagu direktive u januaru 2018. Kompanija koja je ugovorila radove bio je kineski CMEC, ista kompanija koja gradi novu jedinicu u Kostolcu B. Radovi su okončani u julu 2017. godine, prema izveštajima medija. Međutim, Izveštaj o zaštiti životne sredine EPS-a za 2018. pokazuje da je zahtev za građevinsku dozvolu za postavljanje FGD podnet tek u novembru 2018. godine – više od godinu dana nakon svečanog otvaranja objekta. Dozvola još uvek nije bila izdata u vreme pisanja ovog izveštaja, ali je zapravo dva puta odbijena – u decembru 2018. i u januaru 2019. godine – iako su razlozi za odbijanje nisu poznati.

Jedino objašnjenje EPS-a i Ministarstva energetike i rudarstva Srbije je da deponija gipsa nije bila spremna za početak rada sistema za odsumporavanje. Poslanik u Skupštini Srbije postavio je pitanju u vezi sa dozvolom za instalaciju zbog povećanog nivoa zagađenja vazduha, zbog čega je operator elektrane, EPS, pustio opremu u rad u oktobru 2020. U aprilu 2021. godine, Ministarstvo rudarstva i energetike objavilo je da u stvari instalacija radi u režimu ispitivanja od oktobra 2020. Bez pristupa mesečnim podacima o stalnom praćenju emisija, teško je proveriti ove informacije. Čak i u fazi testiranja, smanjenje emisija trebalo bi da se zabeleži od oktobra, ali činjenica da su godišnje emisije u 2020. bile mnogo veće od onih u prethodnoj godini dovodi u sumnju izjavu Ministarstva.

U decembru 2019. godine, EPS je pokrenuo javnu konsultaciju za „ažurirani“ izveštaj o proceni uticaja na životnu sredinu (EIA) za jedinicu za odsumporavanje na Kostolac B1, a javne konsultacije su održane su u januaru 2020. Odluka o odobravanju ove nove EIA za već izgrađeno postrojenje za uklanjanje SO_x doneta je u avgustu 2020. Činjenica da su se emisije SO₂ povećale u odnosu na 2019. pojačava sumnju u vezi ove investicije: šta nije u redu, i zašto poravka traje toliko dugo? Skoro četiri godine nakon što je proglašena završenom, javnost nije dobila gotovo nikakve informacije o tome zašto oprema ne funkcioniše. Takve informacije ne bi trebalo uskratiti javnosti, koja na kraju plaća troškove – i finansijske i zdravstvene.

U Kostolcu A, EPS je u oktobru 2020. godine objavio ponudu za studiju izvodljivosti instalacije za odsumporavanje. Namera operatora je i da produži radni vek elektrane za dodatnih 15 godina. Ovo izgleda krajnje nerealno, s obzirom na to da je Kostolac A1 je među najstarijim jedinicama u regionu – star 54 godine – a A2 takođe radi više od 40 godina. Zapravo, inicijalno, dve jedinice su trebale da budu zatvorene najkasnije do 2023. godine, ali su kasnije uključene u NERP, što im omogućava da nastave sa radom do kraja 2027. godine. U Programu za sprovođenje Energetske strategije Srbije za period od 2017. do 2023. godine

navodi se: priprema investicione i tehničke dokumentacije za status lokacije TE Kostolac A je u toku. Preliminarne analize pokazuju da termo blok A1 treba povući iz rada, a blok A2 rekonstruisati uz primenu mera za zaštitu životne sredine, uz potrebna ulaganja od 187 miliona evra.

Ne postoje javni podaci o izvoru ovog finansiranja, i vrlo je upitno da li A1 treba uzeti u obzir za sanaciju.

Jedinice Nikola Tesla A3-A6 takođe su razmatrane za naknadno opremanje i ugradnju opreme za odsumporavanje od 2011. Ovaj projekat se, međutim, kretao sporijim tempom od Kostolac B1 i B2, a početak radova najavljen je tek 2019. Kršeći srpski zakon, ovo saopštenje je izdato mesec dana pre nego što je Ministarstvo životne sredine donelo odluku o proceni uticaja na životnu sredinu.

Ovaj projekat se finansira iz kredita Japanske agencije za međunarodnu saradnju (JICA), a izvođač radova je Mitsubishi Hitachi Power Systems. Prema agenciji za finansiranje, sanacija bi trebalo da bude završena do 2022. godine, što objašnjava prilagođavanje u usvojenoj verziji NERP-a od 2020. do 2022. godine, ali ga ne čini prihvatljivim.

Ugradnja opreme za odsumporavanje jedinica Nikola Tesla B1 i B2 – drugi po veličini emiter SO₂ u zemlji posle Kostolca B – navljena je u decembru 2020. godine i trebalo bi da bude završena do 2024. Izvođač radova je takođe Mitsubishi Power a cena je 210 miliona evra. Izvor finansiranja projekta nije jasan. Iako se može očekivati da će to biti pokriveno zajmom od Japanske agencije za međunarodnu saradnju, kao u slučaju Nikols Tesla A ili Ugljevia, godišnji izveštaj Agencije za 2020. to ne potvrđuje.

Da bi se izbegli zastoji i tehnički problemi, poput onih na koje je naišao isti izvođač u bosanskohercegovačkoj elektrani Ugljevik, biće potrebna odgovarajuća kontrola kvaliteta i transparentnost u fazama realizacije projekta.

U svom Godišnjem izveštaju o životnoj sredini za 2019. godinu, operator elektrane je takođe pomenuo da postoji plan za uvođenje mera za smanjenje azotnih oksida u narednom periodu za jedinice Nikola Tesla A6, B1 i B2, ali nema jasnih naznaka vremenskog okvira.

Izvor: bankwatch.org